

Fattige Tider.

*Strejflys over Dele af Malt Herred i vore
Bedsteforældres Tid.*

Af Førstelærer *J. Andersen*, Føvling.

I.

For en Snes Aar siden flyttede et Par Folk fra Esbjerg-egnen her ud til Føvling. Det var midt om Sommeren. Korn og Græs stod i frodig Fylde. De undrede sig over og blev behagelig overrasket ved den Frugtbarhed, de blev Vidne til; thi de havde altid hørt Sognet omtalt og nævnt som „Fattig Føvling“. Jeg hørte ved den Lejlighed denne Betegnelse for første Gang, men opdagede senere, at det ikke var Stedets eneste mindre lovende Navn. At Sognet kaldtes „Æ stuer Sogn“, var vel i sin Orden, da det havde et Flademaal af én Kvadratmil, men i hele det sydlige Jylland og i Sønderjylland helt ned til Danmarks nuværende Grænse kendtes desuden Navnene „Æ Tiggeres“ eller „Æ Betleres Sogn“ og „Æ Keltringsogn“. Føvling var i Folks Omdømme fra gammel Tid et Sibirien. Flyttede et Par Folk til Føvling, saa troede man at vide, at de i økonomisk Henseende havde det meget ringe; thi Føvling, antog man, var det sidste Sted, nogen vilde søge til.

Hvorledes Sognet har faaet de omtalte Navne, der kanske stammer fra Midten af forrige Aarhundrede, muligvis før, er vanskeligt nok at forstaa, da det vist

ikke har haft større Fattigdom end almindeligt i Vestjylland. Det var saaledes forholdsvis ret vel befolket. Tiggere var der nok af alle Vegne, da Tiden kun kendte lidet til Fattigførsørgelse. Men det synes, som om alle Omegnens Tiggere udgav sig for at være fra Føvling. — Det var i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede Skik, at unge dygtige Arbejdere herfra i Høsletten drog ud til Marsken, tit langt ned i Sønderjylland, som Slaakarle, og der traf de ikke sjelden Tiggere, der var dem ganske ubekendte, men som udgav sig for at være fra Føvling.

Af Føvling-Tiggerne kan nævnes „Pjalt-Kjesten Mari“, der først var gift med „Pjalt-Johan“, siden med „Stuer Pe' Mownsen“. De boede i Lervad, Føvling Sogn. Kjesten-Mari var født i Ribe og havde i sin Udtale den for denne By karakteristiske Riven paa R'et. Hun var et kraftigt, lavstammet Kvindemenneske med vejrbidt, solbrændt Ansigt. Hendes Dragt var mørkebrun som den Hede, hvorfra hun kom. De mange Poser, hun var udstyret med, naar hun tiggede, gjorde hende næsten uformelig. Foruden Haandposen havde hun Ryg- og Brystposer, Lænde- og Hofteposer. Der skulde jo være Gemmer til alle de forskelligartede Gaver, der kunde ventes. Efter Aarstiderne var det snart Levnedsmidler som Brød, Flæsk, Kød, Gryn, Æg o. s. v., snart en Tot Uld eller et Stykke gammelt Tøj. Pengene var i de Tider faa og gaves kun sjældent. Nogle af Varerne, der kunde taale Transporten og ikke tog Skade af at gemmes, bragtes med hjem. Andre afsattes til en billig Pris paa dertil egnede Steder. Enkelte Smaating til Salg havde hun med hjemmefra, f. Eks. Naale, Sytraad, Vindepinde, Syskruer, Tændstikkeholdere o. lign. Men Handelen var vist nærmest

Skalkeskjul for Tiggeriet. Ture foretoges ind mod de store Højtider, i Slagtetiden, til Steder, hvor et af Datidens store Gilder, der fejredes i flere Dage, holdtes, og ellers naar Forraadene var paa Bunden. — Naar Kjesten Mari kom hjem fra et Togt, kunde hun brede over en Snes Speciedalere paa Bordet foruden den Slæbning Varer, Poserne indeholdt. Et Par Naboer, der engang kom ind til hende, foreviste hun sin sammentiggede Flæskebeholdning, der bestod af smaa Skiver, tit ikke meget større end de, der lægges paa Panden. Stykkerne var trukket paa Snore, og disse var fastgjorte under det buede Laag af en almindelig Klædekiste, som Datiden brugte. Samlingen og dens besynderlige Opbevaring bragte Mændene til at skoggerle.

Kjesten Mari forstod sin Næringsvej saa vel som nogen. Hendes Tale var sød og indsmigrende. Hun kom jo fra „Fattig Føvling, Gud bejer'et“! Ved Gavernes Modtagelse strømmede Taksigelserne i rigt Maal over hendes Læber: „Manne, manne tusind Tak! Gud velsign' dig for'et!“ „Vo Herr' haa gien dig en rund Haand!“ Hun kendte og vurderede med sikkert Blik sine Medmennesker, smigrede tilstedeværende og bagtalte til Modsætning de fraværende. „Aak, her lever I jo hver Dag som til Bryllup. Det er ikke saadan hos N. N. Knap kan de unde sig selv Føden. Og Tjenestefolkene, de Stakler! Sikke Mellemmader de faar, li'saa tyk' som to Fingre, skrabt med Madfedt! Og sikket Brød — frafaldet, surt og muggent!“ — Hun kendte hvert Hjem og hvert Menneske vidt og bredt. Saa bragte hun Hilsen mellem langt fra hinanden boende Slægt og Venner — dengang var Brevskrivning en sjelden Kunst blandt Almuesfolk. Saa bragte hun

Nyt og Sladder. Og hver Tjeneste gav sin Belønning! Men var hendes Tale i Almindelighed slesk, kunde den ogsaa gaa til den modsatte Yderlighed, ligesom hendes Tunge ikke skyede noget af Sprogets væmmelige Udtryk. Hendes Svar, da hun engang blev afkrævet sit Pas, kunde bringe en hærdet Gendarm til at rødme. Fræk og paagaende var hun. Engang kom hun ind til Herredsfogeden i Holsted for at tigge, naturligvis vel vidende, hvor hun var. Herredsfogden kom selv til Stede: „Véd De ikke, at De ikke maa tigge?“ „A vild' ett tigg', Hr. Herredsfoged! A vild' baar' vis' Dem saaen en pæne Forklæd' a nowe dejle' tavlere Tøj, A haar. Den haar A faan Raa' te, siden A lod æ Brrævin vær'!“

Kjesten Maris første Mand hed som nævnt Johan. Han var Skærsliber og handlede desuden med Pjalter, hvilken Handel gav Parret Tilnavnet. Engang da de havde sviret, opstod der Slagsmaal mellem Ægteparret. Johan har formodentlig ikke kunnet staa sig i Munden; saa greb han til Tørvespaden og huggede hende i Hovedet, saa hun blødende og besvimet sank om. I den Tro, at hun var død, gik han da hen og endte sine Dage i Skærslibersnoren, mens Kjesten Mari stod op igen. Herredsfuldmægtig, Løjtnant Münster, Holsted, kom til Stede for at holde Forhør. Paa hans Spørgsmaal, om de havde sviret, svarede hun: „Aa, ett saa faale, Hr. Løjtnant!“ Da Johans Kiste kørte til Kirkegaarden, fulgte en Flok Kanutter oppe fra Nørbølling Krat. De havde drukket Johans Gravøl, og højt gik Snakken mellem dem, mens de fulgte den langsomt skumplende Vogn op til Kirkegaarden, og stærkt blev Johan rost. Saa dygtig han var til sin Haandtering, saadan et herligt Menneske! Ingen kunde

fiske som han, der kunde se paa Aabredde, hvor Aalene sad. Det var en Ynk, at han skulde ende saadan! —

Siden blev Pjalt-Kjesten Mari' gift med en Enke-mand Peder Mogensen, alm. kaldet „Stuer Pe' Mownsen“. Han var født paa Sønderkov Mark og var en Tid Gaardmand i Aagesbøl. En høj og kraftig Mand var han og omtales som en ualmindelig dygtig Mergelkaster. Han skulde nok holde sit Lad ryddeligt, naar han stod i Lergraven. Han var bekendt som Smugler og en voldsom Slagsbroder paa Markeder og i Legestuer. Naar han gik og tiggede, havde han gerne et stort Bundt Revlingkoste paa Ryggen og foran paa Brystet et Bundt Karskrubber — ligeledes af Revlingris, hvoraf der var nok paa de store Heder, og som især groede stærkt paa den opbrudte Lyngjord de to Aar, denne laa og skømede, inden den blev tjenlig til Sæd.

Da Pjalt-Kjesten Mari var død og blev begravet af Fattigvæsenet, var Pe' Mownsen den eneste, der fulgte, og han var beruset og førte skiden Tale. Da Kisten vendtes forkert, idet den løftedes af Vognen, bankede P. M. paa den sigende: „Herom i Verden endnu engang, Kjesten Mari!“ Og han skyndte sig hjem straks efter Begravelsen for at se, om Kedelen havde holdt sig varm. Siden flyttede han til Nør-Holsted. Her kom der en mørk Vinteraften efter Holsted Marked en Flok unge Karle op til Huset, hvor han boede, for at have lidt Løjer med ham. Sigtens var de berusede, og Ruderne slog de ind. Han truede dem med et ladt Gevær, og da et ungt Menneske greb fat i Bøsseripben, fik han Skuddet under Armen, saa han kort efter udaandede. Men Drabet blev betragtet som Nødværge. Pe'

Mownsen døde over 92 Aar gammel paa Holsted Fattiggaard. Den Kaffe-punch, Kommunen daglig havde tilstaaet ham, kunde han tilsidst ikke mere drikke. Saa fik han lidt Sirup til at væde den tørre Tunge med.

Medens omtalte Tiggerpar var fra Føvling Sogn, var de fleste af de saakaldte „Føvling-Tiggere“ fra Nørbølling Krat, der var beliggende Nordvest for Nørbølling By, grænsende mod Vest til Føvling, mod Nord til Brørup Sogn. Her langs den saakaldte „Tingvej“ laa en Samling af smaa Hytter og Hyskener, faa Alens Elendighed, med Lervægge og Lyngtag, med en Smule Kaalgaard og en enkelt Ager kanske, men sjelden med saa meget Agerbrug, at de fortjente Navn af Husmandssteder. Mange Navne har jeg hørt nævne paa Folk, der boede her, f. Eks. „Æ Ged“ og „Æ Buk“, samt „Æ Geddreng“, „Maaler Abelone“ og Broderen „Maaler Hans“, „Æ Syv-Sej's“, „Rød'-Peter“ og „Morten Skovfoged“, „Tømmerby-An'-Mari“, samt de fire Mænd med Fornavn Peder, nemlig „Pe' List“, „Pe' Græsted“, „Pe' Alsinger“ og „Pe' Staarup“ og Diderik Glarmester m. fl.

Nogle af de her nævnte Folk levede vel nok af deres Arbejde og en Smule Landbrug, saaledes f. Eks. „Pe' Græsted“ og „Pe' Staarup“, der desuden drev Jagt og Fiskeri og var meget dygtige dertil. Paa de store Heder var der meget Vildt, og Bække og Aær havde en Fiskerigdom, som langt overgik, hvad man nu kender, da Høllene er opfyldte, Stemmeværkerne over Aærne hindrer Vandringen fra Havet, og Vandingskanalerne ødelægger Yngelen. Fiskestederne var Kannebæk gennem Nørbølling, Kongeaaen og „Æ nær Aa“, Holsted Aa. Pe' Græsted skildres som en særlig dygtig Fisker. Ved Nattetid gik han langs Aabredden

med en Lygte paa Hovedet og havde altid rig Fangst. Pe' Staarup gav ham ikke meget efter. At komme overens om Jagten var nok ikke altid saa nemt, skønt — eller kanske — fordi de levede i Naboskab. Da den ene engang var syg og sengeliggende, gik den anden over og afgjorde en gammel Regning ved at betale med tørre Klø. Ved Lejlighed ordnedes saa Sagerne fra den anden Side paa lignende Vis. En Mand har fortalt, at han som Dreng fik en Firskilling af Pe' Staarup for hvert Pindsvin, han kunde fange til ham, da Dyret gav en lækker Steg. Da Pe' Græsted hørte om Tilbudet, var han straks Konkurrent: „A haar ossaa Firskillinger, bitte Karl; kom du kun te' mæ, om du finder jen“.

En meget kendt Tiggerske fra Nørbølling Hede hed Ellen Kirstine Lovdes', men gik under Navnet „Æ Ged“, naturligvis kaldte man saa en Mand, hun levede sammen med, „Æ Buk“, og hendes Søn, der var puklet, kaldtes „Æ Geddreng“. Der fortælles, at hun var bleven viet paa Tatermanér, nemlig ved at springe over et Halmstraa (el. en Kæp). Hun havde vist været smuk som ung og saa' endnu som gammel Kvinde helt godt ud og var pæn i Tøjet. Hun viste tit Folk, hun kom ind til, hvor fint hendes Lintøj, selv det intimeste, var. Hun solgte, mens hun tiggede, Buketter af Fløjlsgræs, Hjertegræs, eller lignende, Papirblomster og en Indretning flettet af Halm, der hængt op til Loftsbjælken idelig drejede sig rundt og derfor kaldtes en Uro. Iøvrigt gav hun sig et ynkværdigt Udseende for at paakalde Folks Medfølelse. Saaledes haltede hun stærkt, idet hun langsomt skred frem ved sin Kæp. Men mange troede, at hendes Daarlighed var paataget, og det fortælles, at hun kunde løbe

helt stærkt, naar hun troede sig ubemærket. En Dag sagde da ogsaa en Mand til hende: „Hvordan kan det være, at du igaar haltede paa det højre Ben, Stine, men i Dag paa det venstre?“ Hertil skal hun have svaret: „Ka do da ett' forsto de', lille Pej'r, te ingen Mennesker ka' hold' ud o link o' samm' Bien aaltier!“ „Æ Geddreng“ blev trods sin Vanførhed gift, men døde som ung. Da Liget blev sunget ud, sad Moderen hændervridende ved Kistens Fodende, af og til bankende med Knoerne paa Laaget, hvad det nu skulde betyde.

En anden Tiggerske fra Nørbølling Krat var „Tømmerby-An' Mari“. Hun var et stort, kraftigt Kvindemenneske, som havde et Par velskaftede Hænder, og baade vilde og kunde hun bestille noget. Dygtig var hun til at binde Revlingkoste, og aldrig var Strikkestrømpen af hendes Hænder, naar hun var paa Farten. Da Landevejen langs Grænsen blev anlagt, fandt en af de vidtløftige farende Svende, der gerne flokkes om et saadant Arbejde, op til An' Mari' og gjorde saa godt et Indtryk, at hendes Hjerte kom i Brand. Snart indfandt hun sig hos en Gaardmand i Nabolaget og bad ham følge med til Præsten, da hun vilde giftes. Manden fraraadede dette og foreholdt hende, at det maatte hun hellere lade være, da hun snart vilde komme til at fortryde det. Men alle hans Forestillinger frugtede ikke. Der var intet at stille op. „Ku A ett' ogsaa faa Lyst te' en Kaalminnesk?“, mente An' Mari'. — Gift blev hun, men et Aars Tid efter kom hun igen til nævnte Mand. Nu vilde hun skilles, Samlivet var ikke til at holde ud. Men Kalorius vilde ikke rykke ud, inden han som sin Del af det fattige Bo fik 30 Kr. Da An' Mari' fik denne Sum rejst ved et Laan, som hun prompte tilbagebetalte, rejste han.

En af de Tiggere, der i min Barndom færdedes i disse Egne, stammede fra Bjøvlund Hede i Holsted Sogn og bar det særkendelige Navn „Bjøvlund Troid“. Han var i 70erne en gammel Mand med kridhvidt Haar og Skæg. Kun omkring Læberne havde Skægget en mørkere Farve — vistnok stammende fra den Pibekrasning, han som en stor Nydelse puttede i Munden. Han bar en Overfrakke eller Kofte, der naaede omtrent til Jorden og var lappet i den Grad, at den saavel foroven som forneden, fortil som bagtil, dannede et Mosaik af smaa Klude af forskellig Farve. Der var i hundredvis af uensartede Tøjstykker. Nattelogi fik han gerne i en tom Baas i Kostalden, idet han fik noget Halm og nogle gamle Sække at dække sig med. Andetsteds kunde han ikke huses paa Grund af den Besætning af „graa Husarer“, han havde med. Sad han et Øjeblik inde i en varm Stue, begyndte Hærskarerne deres Marchøvelser langs Sømmene. Han solgte Skovmærkekranse o. lign. Var Børnene et Sted, hvor han kom ind, ene hjemme, skal han ikke have været saarar, men de smaa var vel ogsaa skræmt alene af hans Navn. Han fortalte, at han havde været med det danske Hærkontingent i Frankrig, hvad dog vist ikke kan have passet — ligesaa lidt som en Fortælling om, at han ved en Lejlighed havde reddet den franske Konges Liv. Hvad hans Navn var, har jeg aldrig kunnet opdrive.

Nogle af Folkene fra Nørbølling Krat drev — foruden Tiggeriet — ogsaa en anden Næringsvej, der var værre. De laante — stjal er saadan et slemt Ord — omkring hos Egnens Beboere. De bjærgede Tørv fra andres Moseskifter eller Tørvehuse, nappede Halm og Korn fra Loer, Lader og Lofter. En Mand

fortæller f. Eks.: Mine Forældre, der boede i Eskelund, blev en Nat vækket ved, at der lød listende Trin paa Loftet, og snart hørtes det, at der blev øst Korn fra Dyngen i en Sæk. Saa raabte Far paa Daglejerne samtidig med, at han bankede med en Stok i Loftet. Nu fik Fyren travlt og skyndte sig at springe ned i Loen. Rugsækken fik han ikke med, men han snupede i en Fart en Pose med Malt, der næste Dag skulde have været til Møllen. Fra en Gaard i Tirslund forsvandt en Nat et helt Læs Boghvede. Det var om Efteraaret. Boghveden var tærsket fra Ageren, rensset og stod læsset paa Vognen inde i Loen. Næste Morgen skulde den være kørt til Købstaden. Men da Folkene kom op, var Vognen tom. Man sporede et Køretøj ned til Landevejen mellem Kolding og Varde; hvor det var kørt hen, opdagedes aldrig.

Om Efteraaret med de mørke Nætter, naar Slagte-tiden nærmede sig, var det ikke tilraadeligt at lade Faarene eller de fede Beder staa i Tøjr ude paa Marken. De skulde helst i Hus eller i det mindste hjem til Huset. Alligevel forsvandt af og til et. Bag efter kunde Skindet kanske findes et eller andet Sted i Nærheden. Om „Æ Syv-sejs“ fortælles, at han først havde stjaalet syv og siden seks Faar. — En Gang forsvandt et Kreatur fra Holsted Marked. Ingen vidste, hvor det var blevet af, indtil der var et Barn oppe fra Krattet, der sagde: „A véd nok, hvor det er henne, for min Fader og Moder har slagtet det og gravet Kødnet ned i Krattet!“ Her var der nemlig mellem de tætte Egepurrer mange udmærkede Skjulesteder, der ogsaa skal være blevet flittigt benyttet. Engang skjulte „Æ Syv-sejs“ et stort Stykke stjaalet Smør i en Hule deroppe, men Smørret blev senere fundet, hvorefter Folkevittig-

heden benævnte en hver mistænkelig Fordybning i Jordsmonnet „Æ Syv-sejs's Smørhul“. — Bistaderne i Haverne, det var jo i Kubernes Tid, var ogsaa eftertragtede om Efteraaret, naar de var fulde af Honningens brune, tillokkende Nektar. „Vore Bier „gik ud,“ har en Mand fortalt; „thi Skælmene tog altid de tungeste og bedste Kuber.“ —

Paa Datidens Markeder førtes et vildt og broget Liv. Sammenkomsten gjaldt ikke alene det lovlige og nødvendige Køb og Salg af Kreaturer og Kramvarer af mange forskellige Slags. Det var ogsaa Folkets store Fester med Masser af Gøgl, Drik og Slagsmaal, Dans og Forlystelser. For Langfingrene var her en vid Arbejdsmark: Et gammelt Vers siger ogsaa, at der til Marked kommer fire Slags Folk:

Nowe for o kyv',
og nowe for o sæl';
nowe for o huer,
og nowe for o stæl'!

I Stimlen var der god Sag for den Slags Forretning, især naar der opereredes i Fællesskab. Mens nogle købslog og forevistes Varer, kunde de andre nemt rive noget til sig. Og selv om de omkringstaaende Markedsgæster saa' det, holdt de ikke af at melde det og gøre sig til Uvenner med Gavtyvene. Men selv de dygtigste kan jo være uheldige. Det var nok et Markedstyveri i Foldingbro, der gav Anledning til Øvrighedens uvelkomne Indblanding. De fleste Tyverier gjaldt vel i Almindelighed kun Smaating, og Folk gjorde slet ikke Anmeldelse derom. Det var nærmest en Tribut til Røverstaterne. Gamle Herredsfoged Münster i Holsted brød sig nok heller ikke om at indblandes i slige Affærer. Han skal have udtalt: „Man maa ikke straffe

Tyvene, for saa bliver de værre!“ Og kom en og anmeldte et Tyveri f. Eks. af et Faar, kunde han spørge: „Hvor meget var det vel værd?“ „Fire Rigsdaler!“ — „Værsgo'! her er Pengene, saa gør vi ikke videre ved den Sag!“ — Engang blev selve Herredsfogdens Pibe stjaalet, men da han fik fat i den, og Tyven kom til Stede, skal han have sagt: „Lad Fyren løbe, nu har jeg jo faaet min Pibe!“ —

Men enkelte blev straffet. Den tidligere nævnte „Tømmerby-An' Mari“ fik engang 8 Aar i Horsens Tugthus. Det var op under Jul, at et Spisekammer i en Gaard i Nærheden blev tømt for Slagt og Bagværk og desuden en stor „Skæggemand“ — Lerflaske — fuld af Brændevin. Folkene i Gaarden var i Byen, men kom lige tidsnok til at se den sidste af Banden springe ud af Vinduet. Ejeren forfulgte Gerningsmændene, men disse overfaldt ham og mørbankede ham. Da der blev gjort Undersøgelse, fandtes en Del af Tyvekosterne i „An' Mari“s Have. Saa var hun leveret. En Mand, i hvis Have der ogsaa fandtes forskellige stjaalne Ting, vilde ikke tilstaa. Han kendte ikke til, hvorledes Sagerne var kommet der. Fra samme Mand har man den Udtalelse: „Fattige og arme, skam skulde være det, saalænge der er nogen, der har noget at tage af!“ og en anden Udtalelse: „Man skal ikke bekende, saa bliver man ikke straffet!“

„Æ Syv-sejs“ skal have siddet i Fængsel i Glückstadt, og der var adskillige andre, der havde haft et kortere eller længere Ophold i et eller andet „Hus“. Iøvrigt fortælles om „Æ Syv-sejs“, at han var en jærnegal Karl. Engang blev han da saa svært forbitret, men da var han ogsaa blevet grovelig fornærmet, idet en havde spurgt ham, om syv og seks ikke var tretten.

Der var ingen, der i min Barndomstid (i Treseterne og Halvfjerdseterne) holdt af at gaa ved Aftenstid ad „Tingvejen“ gennem Nørbølling Krat. Og rundt om i Gaarde og Huse i Omegnen saa' man med Uhyggelighed paa Tiggerne deroppe fra. Bad de om noget, gav man dem det helst for ikke at faa dem til Uvenner, og forsvandt et eller andet, tav man. Ellers kunde man faa det betalt paa en Maade, man ikke skøttede om. De kunde gøre ondt ved Kreaturerne, og der var Trusselen om den røde Hane. Sjælden viste da nogen dem tomhændet bort, hvad dog gamle Jens Staarup i Tobøl gjorde, da han sagde: „Stik af, „Syv-sejs“, om i Jane (Jernved) Sogn. Vi er strenge! Vi skal være strenge! Der er de ikke saa strenge!“ Om et andet Tyveri har en Mand meddelt: En Dag kom et Fruentimmer fra Nabosognet forbi min Ejendom. En Nat kort derefter blev vi vækket ved en slæbende Lyd, men tænkte ikke videre over, hvad det vel kunde være. Den næste Morgen saa' vi, at Spisekammeret var blevet tømt for Madvarer, og desuden var der forsvundet Gangklæder m. m. En Tid efter saa' vi, at et Pigebarn, der var inde et Ærinde, bar et Skørt, der havde tilhørt min Kone. Vi fik hende til at aflevere det. Men Dagen efter kom hendes Fader over. Han var vred, fordi vi havde „afklædt hans Barn“. Skørtet var efter hans Udtalelse fundet nede ved Kannebæk med en Skæppe Boghvedegryn i. Sagen blev, som saa mange lignende Sager, ikke forfulgt videre.

Brændevinen var disse Folks Forbandelse, der øgede Raaheden, Voldshandlingerne, Usædeligheden, Fattigdommen og Elendigheden. Kom de hjem fra et Togt, en Tiggerfart, der havde taget Uger, og Poser og Sække var fulde, og Pengene ringlede i Pungene, da gjorde

de sig til gode for, hvad de havde døjet paa de lange, trættende Veje. Da levedes der højt og blev drukket dybt. Sikken en Æggepandekage, „Pjalt-Kjesten Mari“ kunde bage! der skortede det hverken paa Flæsk eller Æg. — Uenighed og Slagsmaal hørte til Dagens Orden. „Jeg arbejdede en Dag paa en Mark, der gik op til et af Husene“, fortæller en Mand — „som de da drak, skældtes og slog i Bordet for hinanden! Saa kom de ud og vilde have mig til at skifte Ret imellem dem, og da jeg ikke vilde, blev de meget forbitrede.“ — „Da jeg gik til Præsten“, har en anden Mand meddelt, „gik vor Vej forbi et Hus, hvori der boede et Ægtepar af Krattets Folk. Tit laa de ved højlys Dag i Sengen eller paa Stuens Gulv og sov Rusen ud. Saa en Dag, da det var Tilfældet, kunde vi Knægte ikke dy os. Vi fik fat i et Stykke Reb, fik Døren lirket op og bandt Snoren fast i Mandens ene Ben. Derefter begyndte vi at trække, og Manden begyndte at brumme: „Do ska' la mæ leg, Stine!“ og lidt efter: „Ka do ett la' vær' o spark, Stine!“ Og til sidst: „Ka do da ett' pas dej sel o la' mæ leg, din gammel Hejre!“ Nu begyndte Bevidstheden at vende tilbage, og saa maatte vi rende.“ — Engang opstod der Slagsmaal ved et Sviregilde, og Sagen kom for Retten i Holsted. Men Deltagerne kunde ikke ret afgive Forklaring, saa fulde havde de været. Tilsidst kom „Bjøvlund-Trold“ frem og blev spurgt, om han havde set de tiltalte slaa N. N. „Ja, hu ha! Om de havde slaaet ham; ja, lille Børn! de havde torsken ham, saa „æ gluend Ild fløj ud aa æ End' o ham!“ — Engang kom Pe Mownsen fra Holsted med en Slæbning Brændevin, alt for meget i Hovedet og tilmed en stor Dunk paa Ryggen. Tilsidst styrtede han, og „Skæggemanden“

trillede fra ham. Nu vilde Uheldet, at Proppen gik af, og den kære Sprut klukkende løb ud. I Pe' Mownsens Øre lød det som en klynkende Kalden: „Kom! Kom! Kom! og Hjælp! Hjælp! Hjælp!“ Sukkende sagde han da: „Ja, A vild' jo saa grov gjen. Men A ka ett! A ka' desvær' ett!“

Naturligvis stod det ogsaa ilde til med Sædeligheden blandt Krattets Beboere. Engang havde saaledes en hæsleg Sygdom bredt sig mellem dem. Stort var ogsaa de uægte Børns Antal deroppe. En Kone, der tiggede, kom ind i en Gaard i Nabosognet og blev her spurgt om, hvorledes hendes ugifte Søster havde det. „Aah, en kan snart ikke være hende bekendt mere, den slemme Kvind'! Tænk, nu har hun faaet det niende Barn“, svarede hun. Selv havde hun nok ogsaa haft Børn, men var da kommen til Ro i Ægteskabets Havn. — I Nærheden af Folding Kirke boede en Mand, der flere Gange maatte op til Kirkebylæreren for at melde, at hans Husholderske havde født et Barn. Naar han da blev spurgt, om hun havde udlagt nogen som Barnefader, svarede han: „A haar tumlet grow mæ hind, men A ku ett' faa hind' te Bekindelse!“ Han var nok selv den skyldige.

Disse Træk kunde suppleres med flere om Folkene fra Nørbølling Krat. Staar man paa Tirslund store Bjerg med Blikket vendt mod Sydøst ned mod Folding, ser man, at Krattet er borte, og de usle Rønner forsvundne. De sidste blev afbrændt af Øvrigheden, da en ondartet Halssyge engang havde raset i dem. Heden er opdyrket, og nye velbyggede Hjem, Husmands- og Boelsteder og smaa Gaarde ligger spredt mellem vel drevne Marker, hvor en flink og dygtig Befolkning har hjemme. De fleste af Krattets Beboere endte omkring

paa Kommunernes Fattiggaarde og blev forsørgede dér deres sidste Dage. Og Børnene? Blev Fædrenes Synder hjemstøgt paa nogle af dem, saa lever vel andre som agtede og hæderlige Mennesker, hvis Liv og Færdens Arbejdet har adlet.
